

György Lajos: A magyar anekdota története és egyetemes kapcsolatai. Kétszázötven vándoranekdota. Az anekdota forrásai. Studium kiadása. Bp., 1934. 272 l.

Egy tekintélyes sor kitűnő részlettanulmány után György Lajos összefoglaló műben megírta a magyar adoma történetét. Rokontermészetű kutatások példájára a legszigorúbb filológiai módszerrel, a külföldi irodalom legszélesebbkörű ismeretével, felhasználva kevészámú hazai elődjének munkásságát, vagy 20.000 adoma közül kiválogat 250 példát s rajtuk kimutatja a magyar adoma származását, világirodalmi rokonságát, vándorlását századokon és nemzeteken keresztül. Így irodalomtörténetünkben külön helyet biztosít az eddigelé bizony mostoha elbánásban részesült kis műfajnak. György Lajos könyve felidezi két kutatónk emlékét, Katona Lajosét és Binder Jenőét, akik ugyanavval a nagy szeretettel a kis dolgok iránt művelték, részben más elnevezés alatt, az adoma és rokonai búvárkodását. György L. könyve bizonyára hozzájárul ahhoz, hogy a forráskutatás és összehasonlítás az utóbbi időkben kissé hitelét veszített módszereinek megbecsülését megint valamennyire emelje, mert bebizonyítja, hogy aprólékos részletmunka nélkül összefoglalás nincsen. Epp az adoma története legmeggyőzőbb bizonyítéka a szellemi javak hatalmas áramlásának, korjellemző értékének és az emberiség minden időközön azonos lelki alkatának.

A könyv első fejezete az adoma szerepe a világirodalomban, az idevonatkozó külföldi anyagnak kitűnő bemutatása, a források és írók jellemzése, mit másutt így együtt alig találhatunk meg. A második fejezet a magyar adoma története három fokozaton: az adoma, mint szórvány a kódexekben és a későbbi rokonirányú művekben; majd a gyűjtők Kónyitól Nagy Ignácig; végül a magyar adoma magáralálása Jókai szépirodalmi és tudományos munkásságában egészen Tóth Béla Anekdota-kincsig, melynek Szirmay Antal Hungáriája volt ihletője s mely nemzeti értékül sorozza be az adomát szellemi életünkbe. Ez utóbbi fejezetben külön érteke van az élelapok méltatásának, mely tudtommal az első komoly kísérlet e nembn.

Valószínűnek tartom, hogy György Lajos e nagy történeti anyagrendezés után az adomának műfaji elméletét is ki fogja dolgozni, mert könyvében csak alkalmilag ejt el egy-egy idevágó megjegyzést. Az elméleti források is csak egy jegyzetbe szorulnak (45. l.), pedig itt sok a tisztázni való kérdés. Mindenekelőtt, amennyire lehet, határt kell vonni az adoma és rokonai közt. Legközelebb állnak a *példa*, *példázat*, *oktatómese* (exemplum, parabola, apológus, fabula), melyeknek tanító, oktató célja adja meg súlyukat. A *trufában*, *fabliauban*, *schwankban*, *novellában* az adoma elbeszéléssé szélesedik; míg a *szólásban*, *közmondásban*, *példabeszédben* gyakran egy elsorvadt adoma rejlik, melyből elenyészett a cselekvény s csak a célzat maradt meg (például: ő sem jobb a Deákné vásznánál; ott van, ahol a mádi zsidó). Közül áll az adomához még az *indtték*, *motivum*, legkisebb eleme az eseményes költészetnek, mely magában önálló, de fontos része, kiinduló vagy forduló pontja valamely cselekvénynek (például: Eris almája, Dorottyia kráflija, a három kívánság, az el-esett hős hazajáró lelke), egyik legfontosabb tárgya a mesekutatásnak; míg az

adoma mindig kerek és teljes elbeszélés. Rokon továbbá az *élc, ötlet* (vice) is, de ez is eseménytelen, csupán az értelemnek szóló, elmés, váratlan fordulatú, meglepő egymás mellé állítása lényegileg össze nem tartozó elemeknek. A határokat teljes élességgel megvonni nemigen lehet, mert az említett műfajok gyakran egymásba olvadnak. — Az adoma meghatározása ez lehetne: bizonyos személyre, helyzetre, körülményre *jellemző*, rövid, néhány mondatba sűrített elbeszélés; hatásának lélektani alapja, hogyha nem történt is meg, megtörténhetett volna s ezzel megszerzi a hallgató hitelét. Egy rövid adoma sokszor jobban jellemez, mint egy hosszú fejtegetés (l. a kiváló emberekről szólókat). A csattanó vég, melynek neveltető hatása lehet, nem okvetlenül szükséges, mint az élcben; példa rá György Lajos vagy Tóth Béla könyveinek sok adomája. — A görög *anekdota* s a magyar *adoma* szavaknak jelentésbeli erőszakos szétválasztását lényegtelennek tartom, mert mindkettőnek műfaji sajátosságai azonosak. — Az adoma lényéhez tartozik, hogy vándorol időn és téren át, sem személyi, sem nyelvi korlátai nincsenek. Lényege megmarad, jelmeze folyton változik; igazi világpolgár, aki mindenütt könnyen meghonosodik; szeret megtapadni híres embereken, eseményeken; gazdátlan, de mindig és mindenütt talál gazdára; ezért jobban állja az időt, mint a nagy műfajok. — A jó elbeszélő vagy író a százas adomát is személyes tulajdonává teszi, helyhez és időhöz köti s így fokozza az érdeklődést és hatást (v. ö. Münchhausen, Eötvös Károly). — Jobban szereti az élő beszédet, mint a rögzítő írást; szájról szájra jár, mint közeli rokona: a pletyka. — A szellem birodalmának szinte minden tartományában honos: történelemben, irodalomban, művelődéstörténetben, néprajzban stb. s ezért értékes forrásuk is lehet. — Célszerű volna valamely rendszert kitalálni, amelybe az adomák könnyen feltalálható módon csoportosíthatók volnának, mint például a finn Anti Aarne-féle mese-indítékok rendszere; a Jókai-féle tárgyi osztályozás nemigen megbízható, mert az adoma könnyen szökik egyik osztályból a másikba. A szerző vezérszavak szerint sorakoztatta az adomákat betűrendbe; nagyobb tömegben ez sem célszerű. A könnyű tájékozásért jó lett volna valamennyi adomának rövid foglatát a cikk elejére tenni, mert a címszavak gyakran nem elégségesek erre.

Végül néhány kiegészítést. A források közt föl van véve néhány kiváló emberről szóló adomagyűjtemény; ehhez hozzátehető, hogy a hírlapok a halál esetet alkalmával rendszerint sok adomát közölnek az elhúnytról. — Weber Demokritosza, legalább az én kiadásom, 12 kötetes, 366 cikkel (26. l.). Temesvári Pelbártnak nem volt hazai kiadása (29. l.). Szirmay Hungariája először 1804-ben jelent meg (49. l.). A magahitt kalmár, Binder Jenő szerint, nem lehet Csokonai verse, EPhK. XXI. 56. (156. l.) A Micbán-mondának legrégebb alakja, tudtommal, Paulus Diaconusban olvasható, Irod. K. 1918. 4. l. (164. l.) Münchhausennek magyar De Manx nevével Irod. 1934. 21. (149. l.) Perillust említí Katona József a Luca székében, I. 5, továbbá Bánk 1815-i fogalmazásában, III. 3, talán Schiller Haramiái hatása alatt, IV. 5. (183. l.) Jókai idézete a nürnbergi kódexből (voltakép szólás szerint), hogy csak az elfogott tolvajt szabad fölakasztani, nem tartozik a „rátóti ítélet“ címszó alá (191. l.). A Szent Ágoston és a tenger vizét merítő gyermek legendája szépen meg van örökítve a budapesti Szent István-bazilika déli tornyának szoborművében (206. l.). Helyes lett volna a 250 elemezett adoma közül kiemelni a tisztán magyar származásúakat (22, 107, 132, 150, 219) annak bizonyosságául, hogy

vannak nem-vándor, őshonos adomák is. — Távol a fővárosi könyvtáráktól, nincs módomban megállapítani, vajjon a *lőcsei kalendáriumban* csakugyan vannak-e adomák, amint a közhit tartja; Tóth Béla idéz ilyen cím alatt kettőt (Anekd. K. I. 350); ócska adomára is ezt szoktuk mondani: ez már a lőcsei kalendáriumban is megvolt; de én anakronizmusnak érzem, mert ez a szokás csak Kónyi és Andrád után kezdődik (46. l.).

György Lajos könyvének igazi becset a nyomában következő kutatások fogják megmutatni, melyeknek mind belőle kell kiindulniok, s egyik főfeladatuk lesz a vándoradomák meghonosodásának, magyarrá válásának folyamatát megállapítani s hogyan tükröződnek a nemzet sajátságai ebben a nemzetközi műfajban.

Tolnai Vilmos.

Szegedi doktori értekezések: *Kratochvíll Baróti Dezső: Dugonics András és a barokk regény.* 70 l. — *Radnóczy Miklós: Kaffka Margit művészi fejlődése.* 104 l. — *Ortutay Gyula: Tömörkény István.* 141 l. Mind a három Szegeden, 1934, az Értekezések a m. kir. Ferenc József-Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Intézetéből című sorozatban, 13., 14., 15. szám.

A három értekezés a szellemtörténeti irányt követi, újraértékelése, új szempontok fölvetésére, a tárgyalt írók új irodalomtörténeti megvilágítására törekszik. Jellemző mindháromra, különösen a harmadikra, hogy mielőtt a maguk eredményeire térnének át, röviden áttekintik az eddigieket és hogy jó bibliográfiát adnak. E tekintetben is kiemelendő a harmadik, mely például pontos időrendi jegyzékét adja Tömörkény szegedi lapokban megjelent összes munkáinak. Kár, hogy a pesti lapokat már nem dolgozta fel s így mégsem teljes a bibliográfiája.

Dugonicsot Szekfű Gyula a barokk formában megjelenő rendi nacionalizmus képviselőjének tartja. Az ő megállapításait mélyíti ki a szerző, midőn először verses epikai munkáiban kutatja a barokk regényforma nyomait, azután *Etelkáról* állapítja meg, hogy az *Argenis* hatása alatt készült, a barokk udvari kultúra szellemében írt regény, melyben azonban az abszolutisztikus udvari államszemlélet magyar rendi nacionalista felfogássá módosul. Mindezt igen részletesen fejtegeti többi regényeivel kapcsolatban is, majd elbeszélő technikájában és stílusában is kimutatja a barokk vonásokat. Szerinte Dugonics „a barokk prózaregénynek nálunk... egyetlen jelentős képviselője“. Megállapításaival szemben némi óvatosságra int egy másik szellemtörténésznek (Szerb Antal) nézete, mely szerint „*Etelka* a magyar preromantika egyik legfontosabb eseménye“. Ebből is láthatjuk, hogy Dugonics végleges helyét a magyar irodalomtörténetben és szellemtörténetben csak akkor jelölhetjük ki, ha sikerült forrásait mind felkutatnunk. Mellesleg emlitem meg egy jellemző megjegyzését: „mindazt — úgymond —, amit Szegeden kapott, a Dunántúl is megkaphatta volna. Szeged városképét e korban inkább a nyugati, mint a keleti magyarságra jellemző s a protestáns Alföldön különben elég gyéren elterjedt barokk szellem határozza meg“. Ebből azt láthatjuk, hogy a „geográfus“ irodalomtörténetírók megállapításait is nagy óvatossággal kell fogadnunk. Az értekezés különben értékes munka, amely határozott haladást jelent a Dugonics-kutatásban.

Ortutay tanulmányában értékes a Tömörkényre vonatkozó eddigi irodalomnak mondhatni teljes áttekintése és kritikája. Mintául szolgálhat minden

ifjú monográfia-írónak. Csak így láthatjuk világosan, melyek az új eredmények valamely dolgozatban. Sikerült életrajz keretében Tömörkény szellemi fejlődését vázolja az akkori szegedi élet sajtószertű kettősségének hatása alatt (az igazi parasztlelet s a szegedi felszínes lokálpatriotizmus). Majd azt vizsgálja, hogyan válik a korabeli novella- és rajzsablónokat követő íróból egyéniség, hogyan talál rá lassankint igazi „írói alkatára“ (ezt a nem éppen találó kifejezést igen szereti és sűrűn alkalmazza). Írói modorának, paraszttábrázolásának legsajátosabb vonása szerinte az immanens, tendenciátlan ábrázolás, mely teljességre törekszik. Ebből ered néprajziassága (a nép életének minden mozzanatát meg akarja örökíteni), konkrétsága (nem általános parasztszemlélet, csak *egy* tájnak, *egy* népi egységnek rajza). Feltűnő és új sajtósága, hogy a nép vallásos életét s szomorú szociális helyzetét megértően rajzolja. Kompozíciójának és stílusának fejlődését, valamint legegényibb vonásait is érdekesen elemzi. Kissé bőbeszédű, nem mindig világos elrendezésű, de jeles dolgozat, mely csak Tömörkény írói fejlődésének, egyénisége alapvonásainak mélyebbre ható rajza kíván lenni, ezért szándékosan nem foglalkozik Tömörkény egyes munkáinak méltatásával, lemondva a monográfiai teljességről.

A Kaffka Margitról írt értekezésnek már a címe is hangsúlyozza, hogy nem akar teljes monográfiát lenni. Egyéniségének, valamint lírája és prózai elbeszélő művei tartalmi és formai fejlődésének elemzésében igen sok a finom megfigyelése, de azzal az állításával nem érthetünk egyet, hogy „Kaffka Margit mindenestől csak korának írója s így harca is a korral eltűnő“. Elvégre minden író korának kifejezője, harcosa, akkor mindegyik letűnnék korával együtt. Kaffka Margit költészetében nem volnának igazi, el nem múlt értékek? Az értekezés nem ad igazi képet Kaffka Margitról. A sok „fejlődésben“, elvont analizálásban elmosódik maga az írói arckép. Baj az is, hogy előadása nem elég logikus és világos, sokat ismétél, ide-oda ugrál, igen sokat idéz, de a maga nézeteit annyira összekeveri a másokéival, hogy néha alig állapítható meg, mi az eredeti fejtegetéseiben. Nagyon kérjük fiatal tudósjeleltjeinket, hogy ne tévesszék össze a tudományt a lírai költészettel. A tudós az igazságot keresi és ha megtalálta (már a maga meggyőződése szerint), közli másokkal. Ez a közlés azonban célját téveszti, ha nem jelenik meg logikus, rendszeres, világos formában, mert különben csak az igazság elködösítésére vezethet.

Szinnyei Ferenc.

Kardeván Károly: Az ember tragédiájának magyarázata.
(*Magyar Írók. Szerkeszti: Vajthó László. 1. szám.*) Bp., é. n. (1935) 96 l.
Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

Mikor az ember ezt a nagyon okos könyvet olvassa, olyas valamit érez, mint Arany Toldijának az a bizonyos olvasója, aki olyan egyszerűnek találta ezt az egész verset, hogy az ő naív véleménye szerint akár ő maga is megírhatta volna, pedig ő sohasem foglalkozott versírással. Kardeván könyvének is az egyszerűség és a természetesség a nagy értéke. Persze ehhez hosszú évtizedek elmélyedő munkája kellett és az a bensőséges nagy szeretet, amely egyedüli kinyitó kulcsa egy nagy alkotó egyéniség titkainak. Kardeván elfogulatlan olvasója minden lényeges és problematikus kérdésben egyet kell hogy értsen vele, olyan határozott készséggel oldja meg azokat a vitás pontokat, amikre eddig annyi zűrzavaros és nehézkes és a Madách és műve szellemétől annyira

elűtő feleleteket kaptunk. Kardeván fő Madách-problémája: pesszimista volt-e Madách vagy optimista, tehát: hívő lélek? A választ Kardeván a legszigorúbb tárgyszerűséggel adja meg: az összetartozó szerzői szentenciák és nyilatkozatok egymás mellé állításából, a bibliai kiindulásból és minden egyéb idevágó mozzanatok gondos szemmel tartásával és szembesítésével meggyőző erővel állapítja meg Kardeván Madách hívő lelkületét. Könyvét olvasva, ma már alig érti az ember azokat a tévedéseket, amikbe kiváló írók és gondolkodók is beleestek. Egy-két lényegtelen vonatkozásban tehetnének ellenvetéseket Kardeván felfogása ellen. Így pl. Kardeván a „Föld szellemében“ a „természeti erők képviselőjét“ látja. En másképp vélekedem: Madách is olyanformán érthette a „Föld szellemét“, mint Goethe (Faust I.), aki — egyéb írásaiból és lejegyzett beszélgetéseiből is tudjuk — eleven, lelkes csillag-egyéniségnek nézte a Földet; Madáchnak erre az elgondolására enged következtetnünk G. Th. Fechner híres, 1851-ben megjelent nagy filozófiai munkája: „*Zend-Avesta* oder die Dinge des Himmels und des Jenseits“ is (Fechner hosszasan és több fejezetben elmélkedik az élő, személyes Földszellemről), amelyet a sokat olvasó Madách alighanem ismert. És még egyet: bármennyire kétségtelen előttem — a magam évtizedek óta vallott és tanított meggyőződése szerint is — Madách harmonikus és hívő világnézete, nem merném azt mondani, hogy *Az ember tragédiája* történelmi jeleneinek pesszimiztikus eszméi, akár a Lucifer szájában is, csak a „hit nélküli tudás történetzemléletét“ fejeznék ki. Ezek a pesszimiztikus gondolatelmek — a korszellem hatásán túl is — nagyon szerves tartozékai lehetnek egy alapjában véve optimista gondolkodónak is. *Az abszolút optimizmus* épp olyan meghamisítása volna az ember *tragédiájának*, mint Madách egészben véve optimista koncepciójának megtagadása. Ez a gondolat Kardevántól se idegen, de nem domborítja és elemzi ki eléggé Madách eszmevilágának egészéből. Nagy íróknál óvatosaknak kell lennünk az ellentétes és ellenmondó vélemények egyeztetésében, mert a változó helyzetek és hangulatok nyomása és kényszere alatt ők is sokszor kerülnek szembe önmagukkal. Így pl. amikor Madách az egyiptomi jelenetben azt mondhatja a nőről: „Te csak virág légy, drága csecsebecs, Haszontalan, de szép, s ez érdeme“, nem tudnék Kardevánnal tartani, aki ezt a kijelentést nem Madách felfogásának véli, hanem a kényúrénak, hiába hivatkoznék előttem Kardeván az Úrnak a nőről mondott szavaira a XV. színben. Ezek a „kifogások“ persze jelentéktelen apróságok Kardeván nagyszámú helytálló eredeti értékes észrevételei és megállapításai mellett. Kardeván könyve a legegészebb és legigazibb bemutatása *Az ember tragédiájának*, igazi klasszikus magyarázata a nagy filozófiai költeménynek. Mindenki gyönyörűséggel és okulásal olvashatja és nemzetnevelő szempontból is nagyon kívánatosnak tartanók, hogy ifjúságunk *Az ember tragédiáját* az ő kommentálásával ismerje meg.

Földessy Gyula.

Klimes Péter: Bécs és a magyar humanizmus. (Palaestra Calasantiana, 5. szám. Budapest, 1934.) 111 l.

E tanulmány majdnem százötven év irodalmi és műveltségi mozzanataiból azokat foglalja össze, melyek Bécs szellemi kisugárzásaként vagy a bécsi írókkal való személyes kapcsolatok eredményeként jelentkeznek. A XV. sz. elején Bécsben tanuló és tanító magyarok működése adja a tanulmány indulását, főanyagát pedig — mint a cím is mutatja — humanizmusunknak a bécsi

egyetemmel és a Bécsben megforduló humanistákkal való összefüggései. Tudományszakunkban az első ily természetű, teljes összefoglalásra törekvő tanulmány. Anyagában ugyan nincs semmi olyan, mely az irodalom kutatói előtt ismertetlen volna, de e rendszerezés a sok, eddig szerteszórtan ismert adatnak eddig csak éppen sejtett súlyát és terjedelmét tudja megmutatni. Emellett Klimes Péter jól is ír, van szeme az összefüggések meglátásához és az áttekinthető rendezéshez. Dolgozata a mostanában egyre erősödő magyar humanizmus-kutatás számára igen hasznos tájékoztató.

Kerecsényi Dezsd.

Székely Oklevéltár. 1219—1776. Közzéteszi: *Barabás Samu*. Bp., 1934. M. Tud. Akadémia. XXXIII. + 490 l.

Barabás Samu értékes oklevélgyűjteménye két irodalomtörténeti érdekességet is közöl. Az egyik: „Egy ismeretlen brassai székely rab éneke“. A kiadó a XVII. századra teszi keletkezését, bár csak XVIII. századi másolatból közli. A szöveg csakugyan szembetűnő rokonságot mutat a XVII. századi énekekkel. Első sora: „Siralom forrási jaj mint áradának“ rokon a Tatár rabok énekével: „Siralom pataka mely nagyot árada“. 7. sorától:

„Orphiusnak megszünt hangos eiterája“
Szerént zengedező nimfák trombitája.
Mélységes vizeknek Istene Neptunus
Szánjad rabságotat szerelmetes Vénus“

ilyen változatban van meg Kovács György végbúcsúdalában:

„Szünjön trombitája szép zengő Nympháknak,
Hangos cziparája szünjön Orpheusnak...
Tenger mélységének istene Neptunus...
Szánjad Kovács Györgyöt szerelmetes Vénus.“

29. sora: „Jobb lett volna nekem soha ne születnem“, gyakori, például Rimánóci énekében így: „Jobb lett volna nekem nem születnem“. A 33. és 34. sor:

„Hej, a töröknek soha barátja nem voltam,
Vérit kiontani mindenkor kész voltam.“

ugyancsak Kovács György búcsúdalában így kerül elének:

„A töröknek soha barátja nem voltam,
Vért is kiontani mindenkor kész voltam.“

Ugyanott a brassai rab énekének 36. sora: „Szegény hazám mellett diadalmat víttam“, némi változtatással megvan: „En szép hazám mellett diadalmat víttam“.

Amidőn tehát a XVII. század énekkészletének ezt az új darabját regisztráljuk, bizonyosságát látjuk annak a nagy keveredésnek, amelyet a nép ajkára jutott énekek minden korszakban mutatnak.

Másik irodalomtörténeti adata az a Rendtartás, amelyet a XVI. század végén Tarnóczy Sebestyén az udvarában fenntartott iskola részére megállapított. Az egyik pont „az szép Venusrul és szerelmes fiáru, Cupidóru“ szerzett virágénekeket tiltja ki az iskolából.

A. Zs.

Ember Ernő: A magyar népszínmű története Tóth Ede felépésétől a XIX. század végéig. (Magyar Irodalmi Dolgozatok a debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem magyar irodalomtörténeti szemináriumából. Szerkeszti *Pap Károly*. IV. füzet.) Debrecen, 1934. 54 l.

Figyelemreméltó, sok tekintetben hézagpótló munka. A szerző alig hat íven egy egész negyedszázad népszínműirodalmát tárja az olvasó elé. *A falu rosszától A borig*: ez a huszonöt év méltán csábíthatta, hiszen kivételes korszakot jelent a népszínmű fejlődésében. Előtte még csak a kezdetet látjuk, utána, más diadalmasabb műfajok közt, túlnyomó részben már csak a másodvirágzását. Az a negyedszázad, melyet a szerző tanulmány tárgyává tett, egy érdekes műfaj minden lényeges vonását érvényre juttatja; egy sereg tényezőnek szerencsés találkozása e kort valóban a népszínmű *uralkodó* korszakává avatja.

Ember Ernő ítéletei megbízhatók, mértéket tartók. Helyes érzékkel tesz különbséget mű és mű értéke közt s ha dicsér, fukar szavainak súlya van. Mindezt jelentékenyebbé teszi nagyfokú tárgyismerete; aligha maradt ki idevonatkozó forrásmunka, esetleg kisebb dolgozat is, figyelmét senmi lényeges nem kerüli el; az írókat s a kort minden oldalról igyekeznek megvilágítani. Néhány lapon rövid, igen tanulságos áttekintését kapjuk a népszínmű virágkora előtti fejlődésnek s épp olyan biztosszemű kitekintését napjainkig, Zilahyig, Bibó Lajosig. A tanulmány hat fontos szakaszra oszlik, a maga nemében mindegyik értékes, előbbre viszi a tárgyat. Jól festi a kort, Blaháné pályája eleven áll előttünk s a népszínmű fajait tárgyaló fejezetek is figyelmet érdemelnek. Általában az egészen meglátszik, hogy a szerző nagy előtanulmányok, kutatások után fogott e sikerült munka megírásához. —ó.

Horvát István Magyar irodalomtörténete. *Pap Károly* egyetemi tanár gondozásában kiadta a debreceni ref. gimn. és a Dóczy-leánygimn. ifjúsága. H. és é. n. (Bp. 1934.) 146 l. (Magyar irodalmi ritkaságok. Szerk.: *Vajthó L.* 28. sz.)

Valóban irodalmi ritkaság. Horvát István egyetemi előadásainak kompendiuma, mely egyik hallgatójának, Pauler Tódor akkor II. éves „bölcész“nek kézírásában maradt ránk. Ezt az egyetlen, teljes egészében ránkmaradt példányt *Pap Károly* ismertette és méltatta 1926-ban a Szegeden megjelent Csengery-émlékkönyvben; most pedig ezzel a kiadással közkinccsé tette. A munka harminhat tételben dolgozza fel irodalmunk multját, kezdve a szokásos irodalmi alapfogalmakon és végezve a Tudományos Akadémia megalapításának tényén. A bevezető tanulmányban *Pap Károly* alapos, tárgyilagos jellemzését adja Horvát irodalomtörténetének. Kiemeli, hogy felfogásában és módszerében egyik legeredetibb láncszeme a Toldy előtti kísérleteknek. Inkább művelődési és politikai képeket ad, mint írói méltatásokat. Elvitathatatlan érdeme, hogy forrástanulmányt, szélesebbkörű elmélyedést sürgetett az irodalomtörténetben akkor, „mikor hagyományos kényelem és berögzött nézetek uralkodtak köztünk“. Alapos kutatásai, helyes következtetései sok homályos kérdésre derítettek fényt. Így a Pannóniai ének szerzőjét ő már Csáti Demeterben látja, mikor pedig még Toldy is a XIV. század második felébe helyezi azt. Ezzel szemben irodalomtörténete nem elég körültekintő és megbízható. Ennek okát *Pap Károly* igen helyesen abban látja, hogy elődjeinek gazdag lexikális

anyagát túlzott önértékből mellőzte, mindig a maga sajátos módszerét követte. Igaza van a kiadónak: Horvát Istvánnak voltak tudományos tévedései s az utókor ma is inkább ezeket emlegeti s nem erényeit. *Haitsch Ilona.*

Haraszti Emil: Barokk zene és kuruc nóta. Különlenyomat a Századok 1933. évi pöttyüzetéből. 66 l.

A magyar népi zene és költészet összefüggésének keresése adta kezünkbe e tanulmányt. Eredmény: néhány illúzióval szegényebbek lettünk. A kuruc dal nem Rákóczi nótája, mert a fejedelem zenéje az udvari, a *barokk*. A „tehénhús“-nóta sem magyar különlegesség Gyöngyösinél. — Ezzel szemben nyertünk egy olyan „adatoló“ dolgozatot, amely forrásaival és az azokkal szemben elfoglalt óvatos magatartásával — hisszük — ösztönző lesz népi zenénk multjának kutatói számára. *Ifj. Clauser Mihály.*

Kozocsa Sándor: Az 1933. év irodalomtörténeti munkássága. (Császár Elemér: Irodalomtörténeti Füzetek. 53.)

Kozocsa Sándor, a magyar irodalomtörténet és bibliográfia jeles munkása, nagy szorgalommal állította össze az 1933-ik évben megjelent irodalomtörténeti érdekű könyveket, tanulmányokat, cikkeket, ismertetéseket és bírálatokat. A füzet 60 oldalnyi terjedelme egyaránt tanuskodik a multévi irodalomtörténeti munkásság sokágú kiterjedtségéről s az összeállító bibliográfus lelkiismeretes pontosságáról. Az első részben az általános, nem egyes írókról szóló munkák s cikkek vannak összeállítva, a második részben az egyes írókról szóló tanulmányok és ismertetések. A kimerítő és pontos bibliográfia minden irodalomtörténeti író számára nélkülözhetetlen segédeszköz. *N. S.*

Tóth József: Sajó Sándor. Bp., 1934. 48. l.

Szorgalom, hozzáértés és alaposág jellemzi a 48 lapra terjedő tanulmányt. Olyan tulajdonságok ezek, amiket kezdő embernél érdemes kiemelni. Nemcsak az anyag összegyűjtése kifogástalan, hanem ilyen az elrendezés és az előadás is. Szerkezet tekintetében mutatkozik ugyan némi tapogatózás, de a gyakorlat majd meghozza az ehhez szükséges érzéket. Sajó Sándor életét, műveit, méltatását bizonyára az első forrás igénybevételével nagy vonásokban kapjuk ebben a feldolgozásban. A munka folyamán meglevőnek a költő és színműíró Sajó minden jellemző tulajdonsága, úgyhogy ez tekinthető a reá vonatkozó életrajzi, irodalmi, kritikai és esztétikai adatok első szintézisének. A fiatal író tétéleteiben mérséklet és tapintat vezet, nem ártott volna azonban, hogy ha hősét szemléltetőbben állítja be kora irodalmába. A rajz így nem eléggé plasztikus, mindig elkülönülten látjuk és nem a többi költőtárrsal kapcsolatba hozottan. A sokféle forrást ügyesen értékesíti s általában helyes fel fogással és gondos stílus-készséggel dolgozza fel. A kis mű nagyon hasznos min denki számára, aki Sajó Sándor alkotásaival kíván foglalkozni. *A. L.*